

УДК 002.55:346

БАКЛАН О.В., кандидат юридичних наук, доцент,
кафедра теорії, історії та конституційного права Українського
державного університету фінансів та міжнародної торгівлі

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ІНФОРМАЦІЯ, ЗМІСТ, ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА

Анотація. В статті аналізується загальні властивості щодо окремих зв'язків між суб'єктами та об'єктами адміністративно-правових відносин в контексті забезпечення безпеки підприємницької діяльності.

Аннотация. В статье анализируются общие особенности относительно некоторых связей между субъектами и объектами административно-правовых отношений в контексте безопасности предпринимательской деятельности.

Summary. In article the general features of some correlations of subjects and objects of administrative law relations in the context of safety of business activity are analyzed.

Ключові слова: безпека, зв'язки між суб'єктами та об'єктами адміністративно-правових відносин, підприємництво.

Зв'язки між суб'єктами та об'єктами адміністративно-правових відносин з основних обов'язкових елементів в структурі цих відносин є найменше дослідженими вітчизняними вченими (див., наприклад [1 – 5]). В згаданих та інших працях не завжди можна знайти визначення, опис структури чи змісту цього елементу адміністративно-правових відносин. Тому і метою даної статті є розгляд змісту та особливостей окремих зв'язків між суб'єктами та об'єктами адміністративно-правових відносин, які виникають, змінюються та припиняються щодо забезпечення безпеки підприємницької діяльності.

Взагалі, на наш погляд, під безпекою можна розуміти стан захищеності людини і громадянина, суспільства та держави від будь-яких джерел небезпеки та її загроз, у тому числі небезпечних видів господарської діяльності (підприємницької чи промислової).

Трансформація зв'язків між суб'єктами та об'єктами адміністративно-правових відносин, які виникають, змінюються та припиняються щодо забезпечення безпеки взагалі та безпеки підприємницької діяльності зокрема, головним чином пов'язана з врегулюванням суспільних відносин громадської безпеки (безумовно, з певними виключеннями). В науковій літературі згадування про подібну трансформацію зв'язків між суб'єктами та об'єктами адміністративно-правових відносин можна знайти при описі певних адміністративно-правових режимів [6, с. 196; 7, с. 240-260; 8, с. 432-436].

Правові зв'язки між суб'єктами та об'єктами адміністративно-правових відносин, які виникають, змінюються та припиняються щодо забезпечення безпеки підприємницької діяльності, на наш погляд, є найбільш складними та жорсткими по сукупності правових засобів регулювання. Це пояснюється наявністю у суб'єктів, що здійснюють адміністративно-правове регулювання, широкого кола повноважень щодо здійснення державного контролю й нагляду, можливостей притягнення до кримінальної і адміністративної відповідальності суб'єктів господарювання.

На теперішній час відповідальність органів, що легалізують діяльність суб'єктів підприємництва, їх посадових осіб, а також суб'єктів підприємництва за порушення ліцензування та інших дозвільних правил установлена в КК України та КУпАП. Насамперед, це норми, що встановлюють кримінальну відповідальність за злочини у сфері господарської

діяльності [9, ст. 296, Розділ 7]. Встановлена також адміністративна відповідальність на порушення порядку видачі документа дозвільного характеру [10, ст. 166-10].

Реалізація прав і обов’язків юридичних осіб і індивідуальних підприємців у сфері ліцензування та видачі дозволів на окремі види діяльності забезпечується за допомогою норм, що встановлюють порядок ухвалення рішення про надання ліцензії (дозволу), переоформлення документів, призупиненні дії ліцензій (дозволів) і їх анулювання, а також порядок ведення реєстрів ліцензій (дозволів). Крім цього, встановлені переліки документів, необхідних для надання ліцензій (дозволів), і строки ухвалення рішення про надання ліцензій (дозволів).

Адміністративні правовідносини у сфері державного експортного контролю, державного регулювання ринків фінансових послуг, охорони державної таємниці (провадження діяльності, пов’язаної з державною таємницею), захисту економічної конкуренції, а також дозвільної системи, що поширюються на операції зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими матеріалами, речовинами, сильнодіючими отруйними речовинами, дозвільної діяльності у сфері використання ядерної енергії регулюються спеціальними правовими актами. Видача ветеринарних документів здійснюється з урахуванням особливостей, визначених законами України “Про ветеринарну медицину” і “Про безпечність та якість харчових продуктів”. Видача, анулювання та поновлення сертифікатів суб’єкта оціночної діяльності здійснюються з урахуванням особливостей, визначених Законом України “Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні” [11, ст. 2]. При цьому варто сказати, що дані дозвільні (ліцензійні) процедури схожі на процедури, що використовуються в рамках режиму ліцензування окремих видів діяльності й видачі спеціальних державних дозволів, оскільки, наприклад, сертифікат якості й сертифікат відповідності стандартам також можна розглядати як спеціальний державний дозвіл, що надає певні властивості деяким об’єктам підприємницької діяльності (товарам, роботам, послугам).

Отже, незважаючи на використання різної термінології (ліцензія, дозвіл, державний дозвіл, сертифікат та ін.), прямі та зворотні зв’язки між суб’єктами та об’єктами адміністративно-правових відносин, що виникають при ліцензуванні й видачі дозволів на здійснення окремих видів діяльності, за характерними ознаками можна об’єднати в єдиний різновид у сфері адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності.

Адміністративно-правове регулювання у такому небезпечному сегменті підприємництва, як промисловість, на наш погляд, є найбільш складним та комплексним із усіх інших. Складність цих зв’язків обумовлена різноманітністю різних правових засобів та заходів, які використовуються в адміністративно-правовому регулюванні економіки в цілому та підприємництва зокрема. До таких засобів можна віднести: експертизу промислової безпеки (промислових будівель, обладнання, пристроїв, різноманітних видів промислових робіт, документації та ін.); ліцензування експлуатації промислових об’єктів підвищеної небезпеки; сертифікацію технічного обладнання та пристроїв, що забезпечують контроль за безпечною експлуатацією обладнання, що застосовується на небезпечних виробничих об’єктах; реєстрацію небезпечних промислових об’єктів; спеціальну атестацію й підготовку інженерно-технічного та робочого персоналу для роботи на небезпечних об’єктах. Складність зв’язків між суб’єктами та об’єктами адміністративно-правових відносин, що пов’язані з забезпеченням промислової безпеки, можна пояснити також використанням різноманітних видів нагляду й контролю за станом захищеності небезпечних промислових об’єктів (авторський нагляд, енергетичний нагляд, внутрішній виробничий контроль, природо-екологічний нагляд, державний контроль і нагляд за охороною праці та багато інших).

На наш погляд, лише з перерахованих вище засобів та заходів для забезпечення безпеки небезпечних промислових об’єктів видно, що такий елемент адміністративно-правових відносин, як зв’язки між суб’єктами та об’єктами адміністративно-правових відносин сфери підприємництва, яка пов’язана з забезпеченням промислової безпеки, щільно пов’язаний з правовими, організаційними, технічними засобами, що використовуються при ліцензуванні, державній реєстрації, забезпеченні енергетичної, санітарно-епідеміологічної, протипожежної безпеки та ін.

Застосування широкого кола засобів та заходів адміністративно-правового регулювання, з одного боку, приводить до забезпечення безпеки небезпечних об’єктів, а з іншого – фактично зобов’язує суб’єктів підприємництва, що використовують небезпечні об’єкти, виконувати дуже широке коло різноманітних правових норм та стандартів, які авторитетний вітчизняний вчений Є.В. Додін називає техніко-юридичними [12, с. 259].

На наш погляд, зазначені обставини викликають неминуче збільшення, так би мовити, загальної напруженості адміністративно-правового регулювання й наявності великої кількості обов’язків як у суб’єктів підприємницької діяльності, так і в суб’єктів, що здійснюють у цій сфері адміністративно-правове регулювання.

Основною метою адміністративно-правового регулювання у цьому сегменті підприємництва, на нашу думку, у першу чергу, є забезпечення стану захищеності життєво важливих інтересів окремих громадян й суспільства в цілому від аварій на небезпечних виробничих об’єктах і наслідків цих аварій. Слід звернути увагу, що даний вид адміністративно-правового регулювання має загальний специфічний об’єкт впливу – небезпечні промислові об’єкти.

Особливості правосуб’єктності органів, що здійснюють адміністративно-правове регулювання в сфері промислової безпеки, і особливості правового статусу суб’єктів підприємництва, які функціонують у цій сфері, визначають такі міжнародно-правові акти, як Міжнародна Конвенція 1947 року “Про інспекцію праці в промисловості і торгівлі”, Міжнародна Конвенція 1966 року “Про гігієну в торгівлі та установах”, Міжнародна Конвенція 1978 року “Про регулювання питань праці”, Міжнародна Конвенція 1981 року “Про безпеку і гігієну праці у виробничому середовищі”, Міжнародна Конвенція 1995 року “Про безпеку та гігієну праці на шахтах” [13 – 17] та інші ратифіковані Верховною Радою України; безпосередньо закони України: “Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності”, “Про впорядкування питань, пов’язаних із забезпеченням ядерної безпеки”, “Про безпечність та якість харчових продуктів”, “Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення”, “Про охорону прав на сорти рослин”, “Про пожежну безпеку”, “Про ліцензування певних видів господарської діяльності” [18 – 24] та багато ін.; а також широке коло підзаконних актів, таких як, наприклад, – Положення про Міністерство з питань надзвичайних ситуацій України, Положення про Міністерство енергетики та вугільної промисловості, Указ Президента України від 17.11.1998 р. “Про запровадження ліцензування діяльності господарюючих суб’єктів у сфері природних монополій” [25 – 27] та багато інших.

До суб’єктів, що здійснюють адміністративно-правове регулювання у сфері промислової безпеки, можна віднести: Президента України і Уряд України, враховуючи їх загальну компетенцію; спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з промислової безпеки, охорони праці, державного гірничого нагляду та державного регулювання у сфері безпечного поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення є Державна служба гірничого нагляду та промислової безпеки України (Держгірпромнагляд) [28; 29].

Суб'єктами, що в даному випадку здійснюють підприємницьку діяльність, виступають особи, які здійснюють експлуатацію небезпечних виробничих об'єктів.

Особливістю правового статусу даної групи суб'єктів є те, що їх правовий статус, насамперед, характеризують обов'язки цих суб'єктів, які чітко визначені законодавством і встановлюють рамки реалізації конституційного права па здійснення підприємницької діяльності з використанням небезпечних виробничих об'єктів. У другу чергу, правовий статус характеризують права суб'єктів, що експлуатують небезпечні виробничі об'єкти, визначені в нормативно-правових актах.

Так, наприклад, до обов'язків суб'єктів підприємницької діяльності відносяться:

- дотримання вимог нормативно-правових актів і нормативних технічних документів [23, ст.9; 10];
- проведення відбору осіб, які можуть бути допущені до роботи на небезпечному виробничому об'єкті, та проведення виробничого контролю [30, пп. 1.12, 1.13];
- забезпечення проведення експертизи промислової безпеки [31, ст. 8, ст. 15];
- прогнозування аварій і інцидентів па небезпечних об'єктах [32, ст. 4 п 4.8, ст. 5 п. 5.4, ст. 7];
- забезпечення охорони небезпечних промислових об'єктів з метою виключення проникнення сторонніх осіб [33].

Крім цього, на осіб, що здійснюють експлуатацію небезпечних об'єктів, покладають багато інших обов'язків, які пов'язані з необхідністю забезпечення стану захищеності на небезпечних об'єктах. Приміром, обов'язок страхування відповідальності за можливе заподіяння шкоди.

Підсумовуючи доробок даної статті, на нашу думку, доцільне поступове зведення на основі інкорпорації законодавчих актів, що регулюють дозвільні (ліцензійні) процедури, причому вони обов'язково повинні містити єдині поняття і єдині (або загальні) правила поведінки суб'єктів цих правовідносин.

Як зазначалось на початку статті, питання щодо зв'язків між суб'єктами та об'єктами в структурі адміністративно-правових відносин найменше розглядалися вітчизняними вченими. Тому і автор статті сподівається на подальшу розробку даної проблематики на сторінках наукових видань.

Використана література

1. Адміністративне право України : підруч. : у 2-х т. Том 1. Загальна частина / ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). – К. : Видавництво “Юридична думка”. 2004. – 584 с.
2. Голосніченко І.П. Адміністративне право України (основні категорії і поняття): Навчальний посібник / І.П. Голосніченко. – Ірпінь : УФЕУ, 1998. – 108 с.
3. Коваль Л.В. Адміністративне право України : курс лекцій / Л.В. Коваль – К.: Вид-во КНУ, 1998. – 154 с.
4. Колпаков В.К. Адміністративне право України : підручник. / В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 544с.;
5. Коломієць Т.О. Адміністративне право : навч.-метод. посібник. / Т.О. Коломієць. – Запоріжжя : Вид-во ЗНУ, 2001. – 208 с.;
6. Ківалов С.В. Адміністративне право України / С.В. Ківалов, В.Б. Авер'янов, В. Додін та ін. – Одеса : Юридична література, 2003. – 893 с.
7. Кондратов В. Общественная безопасность и административно-правовые средства ее обеспечения / В. Кондратов/ – М. : Юр. лит-ра, 1999. – 468 с.
8. Тихомиров Ю.А. Курс административного права и процесса / Ю.А. Тихомиров. – М.: Изд-во г-на Ю.А. Тихомирова, 1998. – 756 с.
9. Кримінальний кодекс України : Закон України (за станом на 21.01.11 р.) //www.zakon.

rada.gov.ua

10. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України (за станом на 21.01.11 р.) //www.zakon.rada.gov.ua

11. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності : Закон України від 6 вересня 2005 року № 2806-IV (за станом на 21.01.11 р.) //www.zakon.rada.gov.ua

12. Додін Є.В. Адміністративно-правові норми та їх застосування / Є.В. Додін ; за заг. ред. Авер'янова В.Б. – К. : Юрінком Інтер, 1998. – 432 с.

13. Про інспекцію праці в промисловості і торгівлі : Міжнародна Конвенція 1947 року //www.rada.gov.ua

14. Про гігієну в торгівлі та установах : Міжнародна Конвенція 1966 року //www.rada.gov.ua

15. Про регулювання питань праці : Міжнародна Конвенція 1978 року //www.rada.gov.ua

16. Про безпеку і гігієну праці в виробничому середовищі. Міжнародна Конвенція 1981 року // www.rada.gov.ua

17. Про безпеку та гігієну праці на шахтах : Міжнародна Конвенція 1995 року //www.rada.gov.ua

18. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закон України від 28 грудня 2007 року № 107-VI (за станом на 01.02.11 р.) //www.rada.gov.ua

19. Про впорядкування питань, пов'язаних із забезпеченням ядерної безпеки : Закон України від 24 червня 2004 року № 1868-IV (станом на 01.02.11 р.) //www.rada.gov.ua

20. Про безпечність та якість харчових продуктів : Закон України від 23 грудня 1997 року № 771/97 (за станом на 01.02.11 р.) //www.rada.gov.ua

21. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення. Закон України від 24.02.1994 р. № 4004-XII (за станом на 01.02.11 р.) //www.rada.gov.ua

22. Про охорону прав на сорти рослин : Закон України від 21 квітня 1993 року № 3116-XII (за станом на 01.02.11 р.) //www.rada.gov.ua

23. Про пожежну безпеку : Закон України від 17 грудня 1993 року № 3745-XII (за станом на 01.02.11 р.) //www.rada.gov.ua

24. Про ліцензування певних видів господарської діяльності : Закон України від 1 червня 2000 року № 1775-III (за станом на 01.02.11 р.) //www.rada.gov.ua

25. Положення про Міністерство з питань надзвичайних ситуацій України : Указ Президента України від 10 жовтня 2005 року № 1430/2005 // www.prezident.gov.ua,

26. Положення про Міністерство енергетики та вугільної промисловості : Указ Президента України від 14 квітня 2000 року № 598/2000 // www.prezident.gov.ua

27. Про запровадження ліцензування діяльності господарюючих суб'єктів у сфері природних монополій : Указ Президента України від 17.11.1998 року // www.prezident.gov.ua

28. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : Указ Президента України від 09.12.2010 року № 1085 // www.prezident.gov.ua

29. Положення про Державний комітет України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду : Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2006 р. № 1640 //www.kmu.gov.ua

30. Про затвердження Порядку складання та вимоги до санітарно-гігієнічних характеристик умов праці : Наказ міністерства охорони здоров'я від 13.12.2004 року № 614 України //www.kmu.gov.ua

31. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18 вересня 1991 року (за станом на 01.02.11 р.) // www.rada.gov.ua

32. Про затвердження щодо роботи шансів локалізації та ліквідації аварійних ситуацій : Положення Держнаглядохорони праці України //www.kmu.gov.ua

33. Про деякі питання державного контролю якості лікарських засобів : Постанова Кабінету Міністрів України № 260 від 3.02.2010 року //www.kmu.gov.ua

~~~~~ * * * ~~~~~